

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено сучасний стан страхової науки і шляхи підвищення її ролі у забезпеченні страхового захисту юридичних і фізичних осіб від ризиків природного та антропогенного характеру. Наголошується на тому, що основною формою наукових досліджень з страхової проблематики зараз є написання і захист докторських і кандидатських дисертацій. Автором наведено пропозиції щодо активізації наукових досліджень і їх використання в практиці діяльності страхових компаній і в системі страхової освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: наукове забезпечення страхування, , злиття та поглинання страхових компаній, страхова освіта, страховий ринок.

АННОТАЦИЯ. В статье освещается современное состояние страховой науки и пути повышения ее роли в обеспечении страховой защиты юридических физических лиц от рисков природного и антропогенного характера. Обращается внимание на том, что основной формой научных исследований из страховой проблематики сейчас есть подготовка докторских и кандидатских диссертаций. Автором даны предложения по активизации научных исследований и использованию их результатов в практике работы страховых компаний и в системе страхового образования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: научное обеспечение страхования, соединение и поглощение компаний, страховое образование, страховой рынок.

ANNOTATION. In the article the modern state of insurance science and way of increase of her role is illuminated in providing of insurance defence of legal physical entities from the risks of natural and anthropogenic character attention Applies on that the basic form of scientific researches from the insurance range of problems now is preparation of doctoral and candidate's dissertations. Given an author suggestion after activation of scientific researches and drawing on their results in practice of work of insurance companies and in the system of insurance education.

KEYWORDS: scientific providing of insurance, connection and absorption of companies, insurance education, insurance market.

Постановка проблеми. Економічні і соціальні перетворення в Україні зумовлені поступовим переходом до ринкової моделі розвитку економіки. Це особливо позначилось на фінансових від-

носилах і тій їх частині, що формують захист підприємств і громадян від наслідків реалізації ризиків природного та антропогенного характеру. В створенні надійного страхового захисту Україна серйозно відстає від середніх показників планетарного масштабу. Таке відставання по сумі страхових премій (внесків) у розрахунку на одного мешканця обчислюються майже в 10 разів. Цю обставину не можна пояснити лише тривалим перебуванням у складі СРСР, де страхування не розповсюджувалося на об'єкти державної власності (вона займала понад 90 % активів підприємств). Зараз Україна серйозно відстає від Росії, Польщі та інших постсоціалістичних держав Європи.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Найбільш результативними і обґрунтованими серед наукових публікацій є монографії та інші твори, що висвітлюють результати роботи докторантів. На початок поточного сторіччя в Україні ступінь доктора наук за дослідження в галузі страхування мав лише В.Д. Базилевич. Його монографія «Страховий ринок України» тривалий час була єдиною науковою роботою страхового спрямування серед тисяч економічних видань. У 2002 р. у Тернополі видана фундаментальна монографія М.С. Клапків «Страхування фінансових ризиків». Це результати докторської дисертації, яку автор не встиг захистити у зв'язку з трагічною смертю. Протягом останніх 10 років в Україні суттєво виріс інтерес до страхової науки, опубліковано понад 20 монографій, з'явилися фундаментальні підручники. За цей час збільшилась кількість осіб, яким присвоєно науковий ступінь доктора і кандидата економічних наук за результати досліджень з страхової тематики. Ступінь д-ра екон. наук присвоєно Барановій В.Г. (Одеса), Внуковій Н.М. (Харків), Гаманковій О.О. (Київ), Говорушко Т.В. (Київ), Кравчук Г.В. (Чернігів), Козьменко О.В. (Суми), Мниху М.В. (Київ), Нечипорук Л.В. (Харків), Охріменко О.О. (Київ), Ткаченко Н.В. (Черкаси), Фурману В.М. (Київ). У листопаді ц.р. захистили докторські дисертації Єрмошенко А.М. (Суми) і Навроцький С.А. (Київ). Ще 7 осіб зараз перебувають в докторантурі і опрацьовують шляхи покращення антикризового управління страховими компаніями, організації страхового маркетингу, контролінгу, розвитку ринку перестрахування, оцінки вартості страхових компаній та інші важливі питання. За роки незалежності понад 170 осіб захистили кандидатські дисертації. Велика група аспірантів і здобувачів зараз працює над кваліфікаційними науковими роботами.

Аналіз наявних публікацій і захищених дисертацій свідчить про гостру потребу в упорядкуванні планування наукових дослі-

джень, їх координації, мотивації і контролі за впровадженням наукових досягнень.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація виконаних в країні досліджень, з'ясування наявних досягнень і виявлення проблем, які стримують підвищення ефективності використання наукового потенціалу для активізації ролі науки в модернізації страхової справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі переважна частина наукових досліджень у галузі страхування виконується педагогічним персоналом економічних вишів у формі дисертаційних робіт. З названих вище 13 докторів наук 11 виконали свої роботи в університетах і лише 2 дисертації припадає на науково-дослідні інститути. Приблизно такі ж пропорції і по кандидатських дисертаціях. Це позначається на характері впровадження результатів дослідження. Відомо, що дисертанти здебільшого роблять ґрунтовні висновки з досліджуваних проблем, вносять слушні пропозиції щодо вдосконалення умов і механізму страхування, упорядкування страхового законодавства. На жаль, далеко не всім пропозиціям вдається прокласти собі шлях до практичного застосування. Існує кілька причин такого явища. На наш погляд, одна з головних перешкод полягає у відсутності належної інформації у страхових компаній щодо запропонованих наукою новацій. В країні до цього часу жоден орган не здійснював моніторинг наукових досліджень зі страхування і не інформував про це зацікавлені особи. Другою причиною слід вважати низку зацікавленість страхових формувань у залученні науковців до розробки конкретних проектів через небажання або обтяжливість для однієї компанії здійснювати фінансування необхідних витрат. Впровадження багатьох слушних пропозицій наштовхується на необхідність попереднього внесення змін до законодавства. Це, як правило, потребує великих зусиль і часу. Так, нова версія Закону України «Про страхування» уже розглядається протягом майже 10 років.

Отже, головна користь від дисертаційних розробок проявляється в підвищенні якості страхової освіти. Зараз в Україні 182 вузи мають ліцензії на підготовку бакалаврів з спеціальності «Фінанси і кредит». У всіх цих навчальних закладах страхова наука є складовою обов'язкової частини навчального плану. Для викладання страхової науки по наших розрахунках вузам потрібно майже 500 педагогів. Це великий загін здебільшого висококваліфікованих фахівців, від яких у значній мірі залежить формування у населення знань зі страхування. Як правило, вузи, де є доктори і кіль-

ка кандидатів наук з страхової проблематики, мають власні підручники або навчальні посібники та іншу навчальну фахову літературу.

Серед українських вузів є кілька університетів, де страховій науці приділяється більше уваги, оскільки тут існує спеціалізація з підготовки бакалаврів або магістрів, орієнтованих на подальшу роботу у сфері страхового бізнесу. До таких навчальних закладів, зокрема, відносяться ТНЕУ, ХНЕУ, КНТЕУ, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, КНУ ім. Тараса Шевченка.

Найбільшим навчальним закладом, що здійснює підготовку кадрів для страхового бізнесу на сьогодні є формально не оформлений, але реально існуючий навчально-науковий комплекс з страхування, створений на фінансово-економічному факультеті Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. До нього входять:

Кафедра страхування. Вона є самою більшою серед аналогів у Центральній і Східній Європі. Тут працює 3 д-ри екон. наук, професор, 12 канд. екон. наук, доцент і 3 асистенти. Кафедрі в жовтні 2012 року. виповнилося 10 років. За час існування випущено понад 400 магістрів, багато з яких складають еліту страхового ринку України. Колективу кафедри належить авторське право на більшість програм із страхових дисциплін. Тут підготовлено підручники з основних предметів: страхування, страхових послуг, фінансів страхових організацій, страхового менеджменту. При кафедрі успішно функціонує аспірантура (18 чол.) і докторантура (4 чол). Очолює кафедру д-р екон. наук, проф. О.О. Гаманкова.

Навчально-практичний центр страхового бізнесу. Створений при спонсорській допомозі ПСК «Скайд» (голова Правління — канд. екон. наук, доц. Стецюк В.М.). Центр дає можливість імітувати роботу страхової компанії, знайомити студентів з формами і порядком заповнення і контролю документації. Центр має комплекти правил страхування і звітності багатьох страховиків. У комп'ютерному класі проводяться предметні і міжпредметні тренінги. Центр організовує екскурсії у страхові компанії. Усе це наближує навчальний процес до практичних реалій. Одним з показників ефективної роботи цього підрозділу є підвищення інтересу студентів до страхової науки, що проявилось в збільшенні числа студентів на магістерській програмі «Страховий менеджмент». Очолює Центр вчений, канд. екон. наук Ю.В. Заїкін, який має практичний досвід керівної роботи у страховому бізнесі. Приблизно такі центри при спонсорській допомозі ПАСК «Скайд»

створено в кількох інших вузах (ТНЕУ, КНТЕУ, Європейський університет, НУ «Києво-Могилянська академія», Київський університет харчових технологій та ін. вузах (усього 13 центрів).

Інститут страхування. У його завдання входить моніторинг вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, забезпечення власних напрацювань з найбільш важливих напрямів розвитку страхування з метою, перш за все, використання отриманих результатів для підвищення якості страхової освіти. Інститут приймає активну участь в підготовці і проведенні наукових конференцій, круглих столів, в експертизі проектів нормативних актів, зокрема. Проекту Закону України «Про страхування». Робота інституту знаходить свій прояв у публікаціях.

Магістерська програма «Страховий менеджмент» в Центрі магістерської підготовки (ЦМП). У страхуванні більшість працівників мають вищу освіту не страхового профілю. Це випускники технічних, сільськогосподарських, педагогічних, юридичних, військових, медичних та інших вузів і факультетів, професійні знання яких дуже корисні при вирішенні конкретних технологічних питань у страхуванні. Проте такі співробітники не достатньо володіють теоретичними засадами страхування. Усунути цей недолік допомагає друга вища (економічна) освіта, що надається за магістерською програмою «Страховий менеджмент». Проте цей шлях підвищення кваліфікації працівників страховики використовують мало. З однієї сторони, для тих, хто навчається, плата за навчання — суттєве додаткове навантаження на сімейний бюджет, а з іншої сторони, роботодавці не бажають відпускати студентів на екзаменаційні сесії. Страховики рідко йдуть на компенсацію частини витрат на навчання своїх співробітників. При цьому ігнорується такий чинник, як можливість підвищення компетентності співробітника. Направлення молодого співробітника на навчання свідчить про його перспективність для компанії, що є великим стимулом для підвищення якості роботи.

Студентський науковий страховий клуб. Клуб створено 6 років тому за ініціативою студентів, яка була підтримана деканатом і кафедрою. У Клубі нараховується біля 30 добровольців. Щорічно відбувається їх часткова ротація. Тут організуються зустрічі з цікавими людьми з числа керівників і відповідальних працівників страхових компаній, брокерських контор, ЛСОУ та інших формувань. Особливо великий інтерес для студентів уявляють зустрічі з колишніми випускниками, які діляться своїм досвідом входження у сферу страхової індустрії. Учасниками клубу і гостями нерідко висловлюються пропозиції, спрямовані на вдоско-

налення підготовки бакалаврів і магістрів. Вони уважно розглядаються кафедрою і враховуються в подальшій роботі.

Недавно в Українській академії банківської справи НБУ (м. Суми) розпочав роботу *Міжнародний центр наукових досліджень теорії і практики страхування* (керівник д-р екон. наук, проф. О.В. Козьменко). У цій академії захищено 2 докторських дисертації страхового спрямування. Центр орієнтовано головним чином на дослідження проблем банківсько-страхової інтеграції. Зараз до складу дослідницької групи зі страхування входить 2 д-ри екон. наук, 7 канд. екон. наук і 10 аспірантів. Результатом плідної роботи авторського колективу став випуск у 2011 році монографії «Страховий та перестраховий ринки в епоху глобалізації» та публікація у 2012 році монографії «Нові вектори розвитку страхового ринку України». Крім цього, серед основних напрацювань наукової школи зі страхування є 4 монографії, 2 навчальні посібники («Актуарні розрахунки», «Соціальне страхування») та більше 40 наукових статей у вітчизняних і закордонних фахових виданнях.

У перспективі планується розширення кола досліджуваних питань у сфері страхування, налагодження зв'язків зі страховиками-практиками та дослідними центрами, які займаються питаннями розвитку страхового ринку (<http://insurance.uabs.edu.ua/>).

Очевидно, що такі навчально-наукові комплекси і центри доступні тільки великим вузам, які мають для цього відповідну матеріальну і кадрову базу.

Нижче дається короткий перелік заходів, які варто здійснити для активізації страхової науки:

*необхідно опрацювати стратегію розвитку страхування в країні до 2020 року. У складі цього документу має бути розділ, присвячений пріоритетним напрямкам розвитку науки і освіти. Він повинен містити, зокрема, завдання по оптимізації кількості і розміщенню страховиків, включаючи обґрунтування доцільності створення товариств взаємного страхування, створенню типових правил з видів масового страхування, заходи щодо підготовки переходу страховиків України до оцінки платоспроможності компаній відповідно до вимог Solvenci II. Особлива увага має бути звернена на мотивацію активізації розвитку страхування життя;

*доцільно вирішити питання про джерела фінансування витрат на виконання наукових проектів загального значення для всього страхового ринку країни. З цією метою варто створити за рахунок відрахувань від страхових премій іновачійний фонд, кошти з якого виділялися би на конкурсних засадах науковим уста-

новам і вузам, які доведуть свою спроможність виконати замовлення якісно і вчасно;

*з метою усунення дублювання дисертаційних робіт, а також концентрації зусиль науковців на найвагоміших темах доцільно погоджувати перелік таких тем з МОНмолодьспорту та уповноваженим органом по регулюванню страхової діяльності;

*має бути об'легчений доступ науковців до інформації, що характеризує страхову діяльність як на рівні страхових компаній, так і зведеної звітності по регіонах і країні в цілому;

*ненормальним є те явище, що зараз в країні немає жодного видання з страхової тематики, яке би визнавалося ДАК МОНмолодьспорту з точки зору можливості включення його до переліку журналів і збірників, яким надано статус фахових видань. Є також нелогічним, коли науковцю, який на підставі глибоких досліджень опрацював оригінальний підручник або навчальний посібник, що пройшов експертизу названого міністерства і отримав відповідний гриф, не зараховується здобувачу наукового ступеня до фахових публікацій;

*аналіз виданих в Україні підручників, навчальних посібників та іншої літератури із страхування свідчить про необхідність їх подальшого вдосконалення. Вони мають бути більш компактними, узгодженими з викладом суміжних економічних наук, орієнтованими на використання інноваційних методів викладання, зрозумілими для студентів і широких мас читачів. Не вистачає посібників для проведення тренінгів на ситуаціях, наближених до реальних дій. Необхідне об'єднання зусиль провідних учених вузів по підготовці навчальної літератури. Це буде сприяти підвищенню її якості і скороченню витрат на її підготовку і тиражування;

*страхова наука потребує більшої уваги від об'єднань страховиків. Зараз їх три. Слід повернутися до практики функціонування єдиного самоурядного страхового об'єднання, членами якого повинні бути всі страхові компанії на вимогу закону. Такий підхід відповідає інтересам України і рекомендаціям міжнародних організацій.

Висновки з проведеного дослідження. За роки незалежності в Україні в основному сформована база по підготовці фахівців для страхового ринку. З'явився певний кадровий потенціал для наукових досліджень. Проте проблема кадрового і наукового забезпечення страхування залишається актуальною. Належить обґрунтувати шляхи укрупнення страховиків та їх об'єднань, забезпечити створення типових правил страхування, покращення умов

надання науковцям інформації, а також висвітлення результатів їх роботи.

Література

1. *Гаманкова О.О.* Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.
2. *Кляпків М.С.* Страхування фінансових ризиків: Монографія. — Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. — 570 с.
3. *Нечипорук Л.В.* Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації: монографія / Л.В. Нечипорук. — Х.: Право, 2010. — 280 с.
4. *Осадець С.С.* Повышение роли науки в модернизации страхового дела / Финансовые услуги. — № 5 (95). — 2012. — С. 16—19.
5. *Стецюк В.М.* Страховая наука: уроки финансового кризиса / Финансовые услуги. — № 5 (95). — 2012. — С. 12—15.
6. Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (10—12 жовтня 2012 р. м. Київ). — К.: КНЕУ, 2012. — 274 с.
7. Страховий менеджмент: підручник / С.С.Осадець, О.В.Мурашко та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. С.С. Осадця. — К.: КНЕУ, 2011. — 333 с.
8. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
9. *Худяков А.И.* Теория страхования / А.И. Худяков. — М.: Статут, 2010. — 656 с.

Статтю подано до редакції 12.10.2012 р.

УДК 368.9.06

Петрішина Т.О., канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів,
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто основні проблеми впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні. За допомогою практичних фінансових розрахунків доведено доцільність впровадження даної форми медичного страхування в нашій країні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: медичне страхування, охорона здоров'я, фінансування, фонд, бюджет.